

FIGYELŐ

TÚRI BÉLA

VÉGET NEM ÉRŐ, kínzó töprengésekben telt hosszú hónapok során latolgatta lelkiismeretének mérlegén: mit szabad megtartania abból a külső díszből, fényes méltóságból, politikai jelentőségből, amely élete rendjén neki megadatott. Pap volt, lényege tehát az erkölcsi törvény, ennek parancsa pedig: teljesítsd kötelességedet. Kemény szabály annak, akiben él a tudat, hogy nincsen jog, xnéltóságos hatalom mélységes felelősségtől terhes kötelezettség nélkül. Túri Béla habozás nélkül felismerte, hogy önkéntesen le kell mondania a méltóságnak és a hatalomnak arról a részéről, amellyel arányos kötelezettséget — testi erejének hanyatlása okán — teljesíteni immár képtelen. Arad felém a szegénység, megannyi nagy szempont közvetítője vagyok Egyház és állam között, örök elvek és a valóság szintézisét kutatom — úgymond — és érzem, tudom, hogy Esztergom képviselőjének ezt a nagy feladatát tiszta szívvel tovább már nem vállalhatom. Nem tudnám elviselni, hogy bizalommal felém fordul családapák, iparosok, gyenge kisemberek azért nem tudnak nagyobb karaj kenyérhez jutni, mert képviselőjük fáradt ember. Szabad-e a katolikus szellemi élet szemléjét szerkesztenem, amikor már nem tekinthetem át és már nem értékelhetem hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt a szellemnek megannyi megnyilatkozását? Aki irányt szab, tettével, ha mindjárt hallgatólagosan is, bírálja a többi irányoknak. Így szórta magára vádjait Túri Béla és így érlelődött meg benne elhatározása: erőre kapni a tengertől, a dél fényözönétől, erőt — a lemondásra, az erkölcsi törvény önkéntes érvényesítésére, önmagával szemben, hozzátehetjük: önmaga dicsőségére.

Ez az elhatározás volt Túri Béla szellemének utolsó gyümölcse és mint a legparányibb kagylóban benne bűg, morajlik az óceánnak örök muzsikája, Túri Bélának ebben az egyetlen elhatározásában is benne rejlik egész élete, egyénisége.

Elhatározása megfejtja az utolsó napok politikai talányát: miként lehetséges, hogy az a férfiú, akinek elmúltát a magyar közélet pótolhatatlan veszteségeként fájlalja pártkülönbség nélkül az egész sajtó, sohasem volt a hatalom birtokosa és neve komoly formában még a legszerényebb hatáskörű miniszteri tárca betöltésénél sem merült fel. Az állami és a társadalmi élet rejtelseinek és a politika-közjogi irodalomnak mélyreható ismeretében, világlátottságával, mértéktartásával és józanságával, bíbomok bizalmasa és tanácsadójaként oly hosszú közéleti pályája során, vájjon miért nem emelkedhetett a consularis hatalom csúcsára? Mert a lelkiismeret embere volt, mert eleven erővel élt benne az erkölcsi törvény, tehát azért, ami utolsó elhatározására készítette őt. Ezért nem tudott gyűlölni sem embert, sem pártot, ezért nem korbácsolt indulatoknak féktelen erejével tömeges szenvedélyeket, ezért volt nála minden lélek és szellem és semmi ösztönéletből, indulatból való. Keserű igazság, hogy az akarnokoktól és taktikusoktól

megszállott fórumokon folyó küzdelemben a lelkiismeret emberei gyakran azért esnek el, mert jóhiszeműségük, emberszeretetük, az erkölcsi törvény tisztelbentartása lehetetlenné teszi számukra, hogy a politikai harcnak azokkal a fegyvereivel éljenek, amelyekkel ellenfeleik minden lelkiismeret-furdalás nélkül leütik őket. Ezért a kereszténység szellemétől elégtelen mértékben áthatott közéletekben jó keresztények csak akkor állhatják a harcot, ha mellettük vagy magának az Egyháznak hagyományos tekintélye, vagy az állami főhatalom tényleges letéteményesének akarata nyilatkozik meg. Így a politikai rágcsálók és nagyvadak, a roppant érdekek és indulatok világában Túri is elszigetelődött kevesedmagával, azokkal, akik fórumon és magánéletben egyaránt az Úr törvénye szerint éltek. Nem szomjúhozta a hatalmat, már pedig akit nem tikkaszt ez a csillapíthatatlan szomjúság, az lehet a múzsák kegyeltje, annak szobrot állíthatnak kései korok, azt szentté avathatja az Anyaszentegyház, de azé nem lehet a politikai siker, ami a hatalommal egyet jelent. Így azoknak sorsává vált az élete, akiknek jóra való hajlandóságából, az erényből támad politikai akaratuk, ennek értékét ellenőrző kísérletek sorozatán át mérlegeli az értelem és ha az helyesnek, célszerűnek és időszerűnek bizonyul, csak akkor kerül a legfőbb evilági döntőbíró, a lelkiismeret elé, amely ugyan gyakran kimondja a politikai gondolat meghirdetését engedélyező nihil obstatot, de amíg ez a folyamat véget ér, az ösztönemberek lelkének vulkánjaiból kilövellt kétes értékű eszmék a jóhiszeműek tömegeit is elkápráztatják. Ez a kimenetele annak az erőpróbának, amely a lelkiismeret értékelő, fontolva haladó, önzabolázó emberei és az ösztönéletek hatalmaskodó emberpéldányai között dül, amióta a világ világ.

A parlamentáris demokráciáknak és a pártabszolutizmusoknak közös nagy gyengesége, hogy prédájává válnak az öncélú, féktelen, hatalmat szomjazó és ezért mindent kockáztató politikai ragadozóknak és a fórumról kiszorítják azokat, akiknek politikai műveltsége nem társul a hatalom mohó akarásával. Innen a politikai színvonalnak lesiklása az alapeszméjükhöz hű királyi abszolutizmusok közéletének arról a magaslatáról, amelyen első sorban azok játszották a vezető szerepet, akiket a fejedelem hűségükre, ítélőképességükre és állampolitikai műveltségükre figyelemmel maga választott ki a politikai hagyományt és ösztönt szellemükben, vérségükben hordozó uralkodó társadalmi csoportokból. Korunkban csak ritka és szerencsés kivétel, ha a vezető államférfi egy ihletett órájában a közélet egy másik tényezőjében vagy munkatársában felismeri az államművészetnek szunnyadó, kibontakozó képességét és ezért minden nemtelen érdektől menten számára megadja a közhatalom irányító gyakorlásának lehetőségét. Túri Bélák kora a népjóléti hivatásuk erkölcsi jogosítványával rendelkező régi monarchiáké, Túri tehát nem a közéleti természetének megfelelő korban élte a maga életét. Talán innen az a politikai térköz, amely sohasem szűnt meg tátongani közte és a jelenségek között és éppen ez volt tárgyi előfeltétele és biztosítéka elfogulatlanságának és páratlan értékítélete biztonságának. De ez a dolgokon kívülállás emelte őt idővel a jelenségek fölé és váltotta ki egyéniségének azt a békés derűjét, amely csak azoknak orcájáról sugározhat, akik minden helyzetben feltételezik az emberi jószágot és ennek végső érvényét.

Egy igaz emberrel lettünk szegényebbek, akinek emberi nagysága éppen abban rejlett, amiben politikai gyengesége. Oka ennek a kor lelke, nem pedig a lélek embere.

KOVRIG BÉLA

A PÉNZÜGYMINISZTER EXPOZÉJA

A PÉNZÜGYMINISZTER idején expozéjává közelmúlt gazdasági eseményeinek egyik legkiemelkedőbb mozzanata, éppen olyan rokonb. szerves benyomást keltett, mint a tavalyi első költségvetése. A beszédben előbb tart számok most sem lelkesítők, de nem is nyugtalanítók, és minthogy azokat jórészt a kormány hatáskörén kívül eső körülmények diktálják, a kedvezőtlen végeredményért — a tavalyinál alig kisebb költségvetési hiányért — a pénzügyminiszter alig volna felelőssé tehető. A bevételek fokozása, amint azt évek óta már annyiszor megállapítottuk, a termelés teherviselőkéességének teljes kimerítése folytán, csak a forgalom emelkedése révén remélhető józanul, ez pedig kormányrendeletekkel aligha volna elérhető. A kiadások oldalán viszont szintén óriási tételek szerepelnek, amelyeket a pénzügyminiszter kénytelen ugyan képviselni, de valójában hatalmi körén kívül állnak és mintegy kikényszerítik figyelembevételüket. Ilyenek pl. az adminisztráció személyi kiadásai, az óriási nyugdíjterhelés, amelynek ú. n. trianoni része egymaga meghaladja az egész deficitet, a nagy adósságkamat, az üzemek, így elsősorban az államvasút költségvetési hiánya és a dologi kiadások nagy része, mind oly parancsoló szükség-szerűségek, amelyek nem tehetők függővé a bevételektől. Ami ezeken felül kiadás van és a tulajdonképpeni budget-politika tárgyát képezi, még mindig elég hatalmas összeg ahhoz, hogy az ország gazdasági életét mélyenhatóan befolyásolja és ezért nem lehet közömbös a pénzügyek vezetőjének hozzáértése és elvi felfogása. Fabinyi is kitér erre expozéjában és a szigorúbb iskolához érzi magát közelebb állónak, amely elsősorban a deficitmentes költségvetés elérését tartja szem előtt. Nem kétséges, hogy ezzel a jobbik részt választotta, mert válságos gazdasági helyzetben, amikor a pénzérték állandóságának fenntartása csak rendkívüli intézkedésekkel nehezen biztosítható, fokozott jelentősége van annak, hogy a költségvetés stabilitása meg ne romoljék. A költségvetési hiány pótlása évek óta az ország igen gyér mobiltőkéjének visszatérő megvámolását okozta és az ma már nem jelentéktelen mértékben immobilizálódott az állammal szemben fennálló ú. n. rövidlejáratú követelésekké. Rendkívül örömdetes tehát a pénzügyminiszter kijelentése, hogy a következő költségvetési év hiánya nem fog a belvárosi tőkepiac igénybevételével fedeztetni, de viszont aligha volna ez lehetséges, ha a kiadások nem ennek a pénzügyminiszter által vallott fenti princípiumnak szigorúságával, hanem az ellentétes iskola szabadelvűbb felfogásával szürettek volna meg. A kiadások emelkedése, ami a folyó pénzügyi év költségvetésében megkezdődött és az új költségvetésben is folytatódik, részben a nyugdíjterhelés emelkedésében, részben pedig az éveken át elmaradt karbantartási és felújítási kiadások újra beiktatásában leli magyarázatát, utóbbi részében megtermékenyítőleg fog hatni a magángazdasági termelésre, tehát a forgalomra, úgy hogy a következő években kedvező

hatással lesz a bevételi oldal alakulására, a többi beruházás jellegű kiadásokkal együtt, amelyeket a pénzügyminiszter elég jelentős összegre, kb. 210 millió pengőre becsül. Ezekon kívül külön törvénnyel kb. 27 millió beruházásra kér felhatalmazást a kormány, és ennek pénzügyi fedezetét a költségvetési bevételek és a mobiltőkepiac közvetlen igénybevétele nélkül szándékozik részben az ú. n. transzferalapból, részben pedig az útépitésekkel kapcsolatban már ismeretes hat év alatt törlesztendő kötelezvények kibocsátásával előteremteni.

A kormány gazdasági politikájának méltatása hivatkozik a mezőgazdasági termelés helyzetének javulására, amely a tavalyi súlyos elemi károk dacára megállapítható és az agrárállás kedvezőbb állásában jut elsősorban kifejezésre. Szervesen kapcsolódik ehhez az értékesítés megszervezésének kérdése, amelynél szintén sok jelentős eredményre hivatkozik a pénzügyminiszter, így kiemeli többek között Németország előretörését exportstatisztikánkban, bár ez a körülmény, ha a kivitel ellenértékét vizsgáljuk, korántsem üdvözölhető fenntartás nélkül. Felhossa ugyan egyes, a német export hasznosságát kétségbevonó közbeszólásokra, hogy nyersanyagbehozatalunk emelkedett, készáruimportunk pedig csökkent 1932 óta, de ez nem azt bizonyítja, amire szánva volt, hogy Németországgal való áruforgalmunk egészséges alapokon áll, hanem — amit annyiszor hangsúlyoztunk évek óta — hogy 1932-ben és azelőtt a helyzet még sokkal rosszabb volt. Mi akkor is vásároltunk Németországtól anélkül, hogy viszonyosságot tudtunk volna elérni és a németek csak azóta vesznek nálunk, amióta — minthogy valutával fizetni nem tudnak — máshol nem kapnak árut, nekünk pedig jobb volna, ha kevesebbet vennének, mert termékeinkért csak részben kapunk hasznos ellenértéket. Nem lehet a kormány külkereskedelmi politikájától a jó szándék, sőt a szívós kitartás elismerését megtagadni, de az eredményeket tekintve, még sok tennivaló van hátra.

A valutapolitika terén követett irányzat megmaradt az Imrédy által inaugurált és azóta is betartott keretek között és ez az irány, azt hiszem, joggal mondható egyedül helyesnek és elképzelhetőnek az adott körülmények között. A külföldi fizetési eszközök felárának egységesítése osztatlan helyesléssel találkozott. A külföldi tőzsdéken jegyzett magyar értékpapírok állandó hazacsempészésének megakadályozására a magyar tulajdonban itthonlévő effajta értékeknek elrendelt jegyzékbe vétele azonban két szempontból találkozott tárgyilagos bírálattal. Az egyik azt kifogásolta, hogy miért nem terjedt ki ez az eljárás az összes, az ország területén található, tehát külföldiek tulajdonát képező értékpapírokra is, holott ez a fenti cél elérését nem akadályozta volna, így viszont — az osztlék csak jegyzékbe vett papírok tulajdonosainak járván — feleslegesen károsítja azok külföldi tulajdonosait, akik e jövedelmet eddig is csak itthon költették el. A másik nézet felveti a kérdést, vajjon arányban áll-e az elért előny azzal a kárral, amit az ország hitele azáltal szenved, hogy a magyar részvények, kötvények és záloglevelek külföldi tulajdonosai megfosztanak a jövedelem bármily korlátozott felhasználásának lehetőségétől, ami a külföldi tőzsdéken még jegyzett magyar értékpapírok nagyfokú árfolyamvesztésében a tulajdonosokra nézve fájdalmas hatással járt.

Oly sok intézkedést voltunk kénytelenek a bankzárlat óta tenni, amelyek külföldi hitelezőink érdekeibe ütköztek, hogy nem tekinthető alaptalanak az ország hitelének csorbulásához fűződő aggodalom, mert hiszen csak elmúlik egyszer az évek óta tartó nemzetközi pénzügyi válság és akkor nem lesz közömbös, hogy a külföldi tőkészek bizalommal, vagy a múltban elszendvedett veszteségek keserű emlékével fogják-e a majdan okvetlenül elkövetkező magyar emissziókat fogadni. Ennél azonban sokkal közelebb fekvő prob-

léma a jelenlegi külföldi adósságok kamatleszállításának kérdése, amelyet a pénzügyminiszter is említ és amely a hitelezők jóindulata nélkül szintén nem oldható meg. Hiszen van számos példa erre a közelmúltból, így pl. Anglia kölcsönkonverziója, vagy Franciaország egyoldalú kamatleszállítása, de ezek túlnyomórészt belföldi kötvénytulajdonosokat érintettek, míg nálunk nagyrészt külföldiekkel állunk szemben. Emellett Anglia a konverzióra való felhívással egyidejűleg visszafizetésre felmondta konvertálandó adósságát, tehát aki akarta, beválthatta kötvényét és ez természetesen mindennél jobban növelte a hitelezők bizalmát, akik túlnyomó többségben elfogadták az alacsonyabb kamatozást. Ha mi ezt nem fogjuk is megtehetni, kétségtelen, hogy minden remény nélkül fordulnánk hitelezőinkhez kamatmérséklés iránt, ha egyidejűleg nem tudnók a beígért alacsonyabb kamat és törlesztő részlet akadálytalan transzferálását biztosítani. Éppen ezért, bármilyen égető kérdése is az országnak a súlyos kamatteher, ennek közeli megváltozásával aligha számolhatunk. Ugyanígy későbbre kell halasztani az államnak a túlnyomórészt a költségvetési hiányok pótlására felvett kölcsönökből és azok kamataiból összegyűlt rövidlejáratú adósságainak hosszúlejáratúra való átalakítását, oly időre, amikor a költségvetés deficitmentes egyensúlya biztosítható lesz, tehát a továbbeladósodás veszélye elkerülhetőnek fog látszani.

A devizagazdálkodás terén a Magyar Nemzeti Bank óriási teljesítményre hivatkozhatik, hogy olyan évben, mint az elmúlt volt, amikor az egyébként devizatermelő mezőgazdaság is körülbelül 40 millió értékű devizát vett igénybe tengeribehozatala fedezésére, ki tudta elégíteni a jogos igényeket, dacára annak, hogy ipari nyersanyagbehozatalunk emelkedő árak mellett bonyolódott le. Tekintettel arra, hogy az árukivitel igen kis hányada irányul csak korlátozatlan devizaforgalmú országok felé, minden erővel a láthatatlan kivitel, az idegenforgalom fejlesztését kell támogatnunk, hogy az az ország devizaellátásában fokozottabb szerephez juthasson. Sok történt már eddig is ebben az irányban és megnyugtató, hogy a pénzügyminiszter mennyire kiemelte ennek fontosságát; szeretném azonban ehelyütt is felemlíteni, hogy a vámkezelés mai rendszere ehhez alig segít hozzá. Azt hiszem, hogy a vám céljának teljes félreértése az, ha a határainkon megérkezők táskáiban meghúzódó apró emléktárgyakra, vagy használati cikkekre vadászunk, viszont nagymértékben kedvét szegi ez annak, — pedig idegenforgalmi szempontból ez az értékes elem — aki kényelmesen utazni, pihenni és szórakozni akar.

A pénzügyminiszteri expozé megállapítja végül, hogy bár javult az ország gazdasági helyzete, végzetes lenne, ha a lábadozó, állapotát a teljesen egészséges ember helyzetével összetévesztve, idő előtt olyan feladatok teljesítésére vállalkoznék, amelyeknek súlya alatt össze kellene roppannia. Ugyanezt érezzük nagyon sokan, akik aggódva figyeljük a jelszókkal telített közvélemény reformtörekvéseit és azt, hogy mennyire képes a kormány a jórészt saját táborából kiindult, vagy legalább is azáltal támogatott áramlatoknak oly kereteket szabni, amelyek a fentidézett megállapítással számot vetnek. Gondolok itt elsősorban azokra a törvénykezdeményezésekre, amelyek az ország egyik legfontosabb anyagi bázisát, a mezőgazdasági termelést közelről érintik és amelyek egyre a mezőgazdasági nagyüzemek felaprózásának ma még kissé talán túlforró kását kerülgetik. De kiterjed ez az aggodalom minden a termelést érintő reformra egyaránt, nemcsak mert a beteg még lábadozik, tehát kísérletekre egyáltalában nem alkalmas, hanem azért is, mert ez a „közvélemény“ nélkülözi az üdvös reformok megalkotásának légköréhez elengedhetetlen tárgyilagosságot, sőt az iparral és nagytőkével szemben sokszor aggasztó elfogultságot és megdöbbentő ismerethiányt áruul el.

Hiányosak volnának a pénzügyminiszteri expozéhoz fűzött e futólagos megjegyzések, ha meg nem emlékezném arról a nagyfontosságú kezdemé-

nyezésről, amely a pénzügyi és közszolgálati jog területén szétszórt jogszabályok összefoglalását célozza és a pénzügyminiszter legszemélyesebb érdeme. Értéktelen az olyan jogi szabályozás, amely ötletszerűen hozott, esetleg sokszor módosított rendelkezések útvesztőin keresztül vezet és így áttekinthetetlen. Nem elég, ha az egyes jogterületek specialistái kiismerik magukat benne, a jogot annak kell hozzáférhetővé tenni, akit véd vagy kötelez. Sajnos, főleg a háború kitörése óta, a folyton változó viszonyokhoz való alkalmazkodás folytán egy bizonyos ötletszerűség jellemezte főleg a közszolgálati és pénzügyi jog fejlődését, amelyet a viszonyok változása a legközvetlenebbül érintett, ami által nem csekély jogbizonytalanság állott elő. Elismerés fogja tehát fogadni a jogszabályok hiteles összefoglalását nemcsak azért, mert a pillanatnyi bizonytalanságnak véget vet, de azért is, mert biztos alapjait rakja le a jövő jogfejlődésnek is ezekben az igen fontos és annyira mindennapi kérdésekben,

ifj. SIMONTSITS ELEMÉR

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

A szembenálló francia és német szellemiség, az angol egyensúlytörekvés, az olasz álláspont Abesszínia következtében; az angol-francia tárgyalások — A német választások, Ribbentropp memoranduma, ófrancia béketerv, az abesszin háború folytatása, a szankciók kérdése, négyféle álláspont, a francia egyeztető törekvés viszonylagos sikere — A római olasz-magyar-osztrák tárgyalások; az osztrák és török lépés a békeszerződések alóli felszabadulásra.

A DIPLOMÁCIÁI KÜZDELMEK és kulisszák mögötti huzavona hetei múltak el fölöttünk és annak ellenére, hogy a helyzet az estilapok számára rendszeren naponként válságosnak látszott, mégis mintha megindult volna valamilyen tisztulási folyamat a nagy összeütközések következményeképp. Még elég nehéz megállapítani, hogy az egyes hatalmak politikájában mennyi a taktikai játék, mennyi a blöff és mennyi az a célkitűzés és tartalom, amiből aztán egyik sem fog engedni. Ezt annál nehezebb megállapítani, mert hiszen pillanatnyilag még azt sem igen tudjuk leszögezni, hogy vajjon ki kinek az ellensége, illetve ha komolyra fordulna a dolog, melyik ország melyikkel kerülne ellenségként szembe? Biztosra csak az vehető, hogy Franciaország és Németország nem lesznek ugyanazon az oldalon, mert mind a kettő a legélesebb és meg nem alkuvó képviselője saját gondolatvilágának, világfelfogásának és nemzeti, sőt filozófiai célkitűzéseinek. De még tovább kell mennünk: más két-két nagyhatalom között talán még a mai helyzetben is elképzelhető valamilyen kompromisszum. Franciaország számára azonban a német erők hatalmas kifejlődése úgylátszik az az akadály, amelyen vágyálmainak teljesítése megdőlni fog. A francia kiskapitalista bourgeois-nak álma további erőfeszítés nélkül bírni, amit eddig megszerzett, terjeszkedés nélkül biztosítani az ő gyönyörű francia kertjének határait. Kétségtelenül nem militarista s ha nem kényszerül rá, nem is támad meg senkit, szelleme nem offenzív és ma élvezett hegemoniáját csak azért akarja fenntartani, — de ezt aztán minden eszközzel — mert különben sem nyugalmát, sem jólétét nem tudná biztosítani. Nem akar uralkodni idegen országokon, de mint nagyhatalomnak, amely 18 év óta a kontinensen a legelső szerepet játszotta, tudnia kell, hogy az uralom, vagy a hanyatlás és a bukás között kell választania. Ezért aztán kíméletlen diplomáciai és

anyagi eszközökkel igyekszik megszervezni a maga és szövetségesei biztonságát.

Ezzel szemben áll elsősorban a megalázott és eltiport 70—80 millió német óriási dinamikus fejlődőképessége, nagy potenciális energiája és ki nem elégített, de céltudatos uralmi vágya. Ehhez járul az erőnek és hatalomnak az a böleseleté, amely csak ennek a korlátlan érvényesülését részesíti tiszteletben. Ezt a Nietzsche—Treitschke-i filozófiát Hitler fanatikus és prófétai hevével még erősebben, átütőbben kifejlesztette, mint valaha a bismarcki császárság. Ha a Németbirodalom nem akar is Franciaország felé terjeszkedni s még ha elfogadja is őszintének azt a kijelentést, hogy nincs viszályanyag Németország és Franciaország között, meg hogy a lemondás Elzász-Lotharingiáról végleges, nem kétséges, hogy a Németbirodalom nemzeti céljai megvalósításának legfőbb akadálya Franciaország, még akkor is, ha ezek a célok mind kelet felé fekszenek. Legyen a cél az összes németek egyesítése, vagy akárcsak főhatalmi szerep Rőzép-Európában és Európa keletén, mindezt csak egy lehengerelt Franciaország teteme felett lehet megvalósítani. Így áll a francia forradalom kistökés, önző és kicsinyes, de szívós ellenállásra képes inkább passzív nacionalizmusa a nagy tudóból lélegző fegyelmezett német katonatípus terjeszkedő és tevékeny nemzeti eszméjével szemben. Azonban azért ez mégsem csupán francia-német párviadal, mert az egyik és másik hatalom mögött a világfelfogás, a nemzeti célkitűzés azonossága, a politikai helyzet véletlenének avagy kegyetlenségének azonossága szerint csoportosul a klientéla.

A többi nagyhatalom helyzete, illetve állásfoglalása korántsem ilyen egyszerű: Szovjet-Oroszország, melyet még ma az 1933-ban Hitler által ratifikált barátsági szerződés is köt a Harmadik Birodalomhoz, e pillanatban Franciaország szövetségese. De az egyik főok, amiért a franciák ezt a szövetséget kötötték, az volt, hogy féltek, ha nem sietnek vele, Moszkva a német vezérkaron és a nagyiparon át megtalálja a megegyezés útját Berlin felé. E pillanatban azonban Csehszlovákián kívül aligha van biztosabb szövetségese Franciaországnak, mint a Szovjetköztársaság, amely bizvást reméli, hogy Franciaország az ő biztonsága kedvéért hajlandó lesz vérét áldozni. Nagy-Britanniát ugyan alapvető és állandó érdekei Franciaországhoz kapcsolják: a Rajna-vonal valóban Angliának is határa és ennek védelmében szüksége van a francia hadseregre. De elsősorban lélektanilag alig képzelhető nagyobb ellentét, mint a merev rendszerűen logikus francia és a realista empirikus angol között. És e reális érdekeinek a szempontjából Angliának nem közömbös, vájjon Franciaország korlátlan hatalommal bír-e a kontinensen, sem az nem közömbös gazdaságilag, vájjon a Németbirodalom életképes marad-e vagy nem. Ezért került a brit politika már 1918 óta következetesen bizonyos ellentétbe a francia politikával, amely a Németbirodalmat legalább is két generációra tönkre akarná tenni. A brit politika célja: megfelelő egyensúlyhelyzetet fenntartani a kontinens nagyhatalmai között; azaz hajszálnyira pontosan ugyanaz, mint volt Cromwell óta bármikor. Tehát nem fog vakon Franciaország után menni, másrészt igyekezni fog Németország borába is lehetőleg sok vizet tölteni. Éppen így nehéz meghatározni már ma Olaszország politikai állásfoglalását. Most egy éve határozottan, szívvel-lélekkel a francia-angol vonalon volt Németország ellen. Azóta két nyugati barátjának állásfoglalása a szankciós kérdésben Nagy-Britanniának nyílt ellenségévé tette, Franciaországgal szemben elhidegítette. Viszont Ausztria függetlenségének fenntartása Németországgal szemben sokkal életbevágóbb érdeke Olaszországnak, mint Abesszínia meghódítása: valóban léte függ ettől. Tehát nem hiszem, hogy nagyon tévednék abban a benyomásomban, hogy lelkileg s végső politikai célkitűzéseinek

szempontjából Olaszország ma is Stresában van, de csak akkor hajlandó valóban szívvel-lélekkel, testtel, politikával és hadieszközökkel visszatérni a stresai frontba, ha Nagy-Britannia és Franciaország megkövetik vétkeikért és mindenképpen megkönnyítik neki az abesszin hadjáratból való kibontakozást. Annak, hogy ez még nem következett be, a következménye az, hogy Olaszország ma igen barátságos politikát folytat Németországgal szemben és azt a látszatot kelti, mintha hajlandó lenne Berlinnel meg egyezni. Ha a szankciókat nem szüntetik be rövid időn belül és nem adnak meg Olaszországnak minden lehetőséget az etióp hadjárat likvidálására és gyümölcösötető kihasználására, akkor elhiszem: Mussolini is hajlandó lesz ráülni a roma—berlini tengelyre. Mindaddig a római iránytű azonban ingadozni fog északnyugat és észak között.

Az egyes hatalmak állásfoglalása az utolsó hetek aktuális kérdéseiben éppen az itt vázolt alapvonalak szerint alakult és váltakozott. Franciaországnak a Rajnavidék német katonai megszállása után joga lett volna rögtön átlépni a német határt és a maga részéről megszállni a Rajna balpartját. Nem tette meg, mert félt a következményektől. Egyrészt attól, hogy német ellenállásba ütközik és akkor kitör a háború, amit mégis, amíg csak lehet, elkerülni óhajt, mert természete nem harcias és mert úgylátszik nincs eléggé előkészülve egy offenzív hadjáratra; másrészt attól tartott, hogy Locarno két garáns hatalma meg sem mozdul és nem teljesíti kötelezettségeit vele szemben, azaz dacára a szerződés megszegésének Németország részéről, semleges marad. Ehhez a két hatalomnak formailag joga lett volna, mert a locarnói szerződés 2. cikkének 3. pontja alapján minden hatalom maga állapítja meg, vajjon olyan flagrns támadással áll-e szemben, amely a garanciát érvénybe lépteti. Nem élvén ezzel a védelmi jogával, Franciaország a szóbeli fenyegetések útjára lépett és ezekkel akarta egyrészt Németországot kényszeríteni arra, hogy ismét kiűritse a Rajnavidéket, másrészt Angliát arra bírni, hogy szankciókat alkalmazzon Németország ellen és segítségére legyen a status quo ante helyreállításában. Nagy-Britannia viszont azonnal arra az álláspontra helyezkedett Hitler beszéde és a német memorandum alapján, hogy, bár helyteleníti a szerződések egyoldalú megváltoztatását, ezt még nem tekinti olyan súlyos támadásnak, amelyért szankciókat kellene alkalmaznia; Hitler javaslatait pedig elég komolyaknak tartja arra, hogy tárgyaljanak vele. Olaszország viszont teljesen passzívan viselkedett.

Ami azóta történt, az mind ugyanezen a vonalon fejlődik, befolyásolva az elmúlt év eseményei és belpolitikai motívumok által. Németország nem fogadta el a locarnói hatalmak javaslatát, amely szerint köteleznie kellett volna magát, hogy az újból megszállott Rajnavidéken nem épít erődítményeket és a locarnói szerződés érvényességének kérdését a hágai nemzetközi bíróság elé bocsátja döntés végett. Németország ezt visszautasította s igen súlyos politikai és katonai érvekkel bizonyította, hogy a locarnói szerződést lényegében érvénytelenítette a francia-szovjet egyezmény. Végleges választ és véglegesen megformulázott javaslatokat a német választások utáni időre ígért. A locarnói hatalmak és a népszövetségi tanács nem tehettek egyebet, mint hogy az utóbbival megállapították és elítélték Németország szerződésszegését, a probléma további tárgyalását húsvét utánra halasztva. Az nyilvánvaló volt, hogy szankciók alkalmazására Németország ellen nem lehet a népszövetségi gépezetet megindítani akkor, amikor már egy népszövetségi nagyhatalom ellen sikertelenül működik ez a rettenetes és nehézkes gépezet. De a francia kormány mégsem lehetett engedékeny, mert hiszen választások előtt állván, a balpárti kormány engedékenysége végzetesen megerősíthette volna a jobboldalt, amely, közbevetőleg

legyen megjegyezve, amúgy is valószínűleg kevésbé rossz eredménnyel fog a választási küzdelemből kikerülni, mint amilyennel a rajnai epizód nélkül számolnia kellett volna. Nagy-Britanniának tehát a francia merevséggel s a francia-belga jogos igénnyel szemben, ha már nem volt hajlandó ma élesen fellépni Németország ellen, valamilyen koncessziót kellett adnia holnapra. Ez a koncesszió abban állott, hogy Nagy-Britannia Franciaországgal és Belgiummal szemben a maga részéről érvényben lévőnek ismerte el locarnói garanciáját. Ennek kiépítéseképpen a három hatalom megállapodott abban, hogy vezérkari tárgyalásokat folytat nem provokált német támadás közös megtorlása módozatainak megbeszélése tárgyában. Amint ezt Eden külügyminiszter hangsúlyozta, ennek a tisztán katonai, technikai és vezérkari megállapodásnak az előnye Nagy-Britannia számára Locarnóval szemben abban áll, hogy ez reciprocitáson alapul: azaz itt Franciaország és Belgium is garanciát adnak Nagy-Britanniának, ha őt érné először támadás. Ezek a tárgyalások meg is indultak, bár rendkívül kényesek és komplikáltak, hiszen a politikai alapvonalak dolgában nincs teljes megegyezés a három hatalom között, már pedig intim vezérkari megállapodást meg kell előznie a politikai célkitűzés egységességének. Viszont — s ez a németek gyanúja — a megindult tárgyalások azt mutatnák, hogy tényleg nagyobb az összhang ezek között a hatalmak között, mint a nyilvános viták alapján képzelhető lenne. Mindebből az látszik biztosnak, hogy a Rajnától nyugatra fekvő országok között az érdek szolidaritása nagyobb, mint az a jóindulat, amit az angolok mutatnak Németország irányában, másodsor pedig, hogy London és Párizs ezeket a tárgyalásokat pressziós eszköznek használja fel Németország ellen. Az kétségtelen, hogy Németország rajnai megszállási akciójával elvesztette azt a pozitívumot, amit számára Locarno mint biztonsági garancia jelentett. Ma már Franciaország megtámadhatja Németországot, anélkül hogy Nagy-Britannia és Olaszország szerződészerűen kötelezve lennének ellene háborút indítani. Ez az oka viszont annak, hogy Németország semmiféle koncessziót nem hajlandó tenni a rajnai erődítmények kérdésében: Németország állítólag ugyanis éppen olyan védelmi vonalat akar a Rajnavidéken kiépíteni, mint amilyen Franciaországban az ú. n. Maginot-vonal. Hiszen az újramegszállás egyik főoka éppen az volt, hogy a birodalom nem hagyhatta nyugati határát egészen nyitva, amikor a francia-orosz szerződés mégis csak két ellensége kénye-kedvétől tette függővé azt, hogy mikor válják kétoldali támadás áldozatává.

A MÁRCIUS 29-én lefolyt német választások természetesen meghozták Hitlernek azt a teljes győzelmet, amely előre kétségtelennek látszott. Nem tudjuk, hogyan folynak le a választások a nemzeti szocialista birodalomban, sem azt, hogy milyen ellenőrzés alatt állanak, de az kétségtelen, hogy mint választási eredmény a 98.95%-os választási részvétel rekord a választások történetében épúgy, mint a 9879% „igen“ szavazat, amely a Führer és külpolitikája mellett foglalt állást. Bevallom, engem inkább az lepett meg, hogy volt vagy félmillió német ember, aki ebben a németiség számára életbevágó és nagy belső elégtételt jelentő kérdésben „nem“-mel volt képes és „nem“-mel mert szavazni. Mindenesetre a leadott közel 44.5 millió „igen“ szavazat alapján kétségtelen, hogy a német nép zárt egészben áll vezére mögött és vakon követi őt bárhova akarná is vezetni. A választások után két nappal a német kormány képviselője, Ribbentrop, átadta a részletes német memorandumot Eden külügyminiszternek. Ez az írásmű két elven épült fel: a birodalmi kormány úgy érzi, hogy a német néptől mandátumot kapott arra, hogy függetlenségét és jogegyenlőségét minden körülmények

között megvédelmezze; másodsor a népszavazás kifejezést adott annak az őszinte kívánságnak, hogy általános megbékülés és megértés érdekében az összes európai államokkal együttműködjenek. A terv maga keveréke komoly béke és megegyezési akaratnak és lélektanilag ügyes propagandának. Főbb vonásaiban négyhónapos előkészítő, mintegy fegyverszüneti periódust javasol, amely alatt a további tárgyalások procedúráját kellene megállapítani. Azután egy második időszak az európai béke véglegesítésére vonatkozó tárgyalások lebonyolítására, egy harmadik időszak pedig a további rendszabályoknak és így főképpen a leszerelésnek és gazdasági rendezésnek végrehajtására szolgál. Megismétli a 25 évre szóló megneemtámadási egyezményre vonatkozó javaslatát a birodalom, Franciaország és Belgium között és kilátásba helyezi, hogy elfogadás esetén nem erősíti tovább a rajnai megszálló csapatokat. Minden katonai ellenőrzés vagy korlátozás azonban csupán teljes kölcsönösség alapján léphet életbe. Javasolja azonkívül a két ország egymásközi viszonylatában a nevelésben és a sajtóból minden mérgező anyagnak a kiküszöbölését, azaz röviden azt, amit az utóbbi évek folyamán erkölcsi leszerelésnek neveznek. A végleges megállapodást pedig a két országnak plebiszcitummal kellene garantálnia.

A javaslatot Angliában barátságosan fogadták és különösen tónusát előzékenynek minősítették. A franciák irreálisnak, szemfényvesztőnek, részben naivnak, részben pedig a jóhiszemű olvasó megtevesztésére kidolgozottak minősítették. Az egy hétre rá nyilvánosságra hozott francia válasz is két részből áll. Az első rész fényes dialektikájú éles polémia, a második része pedig lényegében megismétlése az eddigi francia béketerveknek. Teljesen a merev status quo alapján áll a kölcsönös segélynyújtási és kollektív biztonsági rendszer keretében. Ismét feleleveníti azt a régi, már az eredeti francia népszövetségi javaslatokban található prepozíciót, amely népszövetségi hadsereget akar létesíteni. Újdonság benne az a javaslat, hogy még a területi rendelkezések is revízió alá vehetők, de csak az újabb kollektív paktum megkötése után 25 esztendővel. Szövege alapján úgy kellene értelmezni a javaslatot, hogy az összehívandó konferencia maga semmiféle területi változást nem javasolhat. És főként ez teszi ezt a tisztán dogmatikus alapokra felépített javaslatot számunkra is teljesen elfogadhatatlanná!

Így áll egymással szemben mereven, szinte engesztelhetetlenül a két rendszer, a status quo és a dinamizmus rendszere. A kettő között bizonyos mértékig közvetítő álláspontot foglalnak el Nagy-Britannia és Olaszország — és ez az egyetlen pont, amelyben találkoznak. Nagy-Britannia úgylátszik határozottan és mind határozottabban egy új békekonferencia felé halad, amelyen nézete szerint még a területi rendelkezések is új meggondolás, új tárgyalás alá kell hogy kerüljenek. Olaszország pedig szintén a dinamizmus alapján áll, de talán nem annyira strikt elvi alapon, mint az angolok, akik területileg nincsenek Európában érdekelve.

A francia-angol, angol-német és francia-német tárgyalásokat nagy mértékben komplikálta az olasz keletafrikai hadjárat fejlődése és a szankciók hazajáró szelleme. Olaszország passzivitása a locarnói négyhatalmi tanácskozásokban még kényelmetlenebb, mint a népszövetségi Tanács kebelén belül. Engedékenységre való hajlamát pedig az olasz csapatok óriási arányokban kifejlődő győzelme az afrikai hadszíntéren még teljesebb mértékben lelohasztotta, mint eddig várható volt. Március 3-án intézte a tizenháromas bizottság felhívását a hadviselő hatalmakhoz, hogy szüntessék meg az ellenségeskedéseket és kezdjenek béketárgyalásokat. Mussolini erre Hitler márciusi 7-1 lépésének az ő számára felbecsülhetetlen hatása alatt rövid, de nem barátságtalan igennel válaszolt. A szankciók élénk fájdalommal

mára azóta a tizenhárom bizottság összeállításáig több mint öt hét telt volt el, anélkül hogy ennek az „igen“-nek bármiféle eredménye mutatkozott volna. Ellenkezőleg, Badoglio derűsen folytatta az abesszin hadak szétmorzsolását. Angol forrásból pedig még azt a vádat is emelték az olasz hadvezetőség ellen, hogy a békés abesszin lakosságot gáztámadással pusztítja. Ezzel szemben az olaszok az abesszineket barbár kegyetlenséggel vádolják. A helyzet most az, hogy a háború a megtámadott fél számára kétségbeejtően folytatódik, dacára a hathónapos szankciós hadjáratnak. A Népszövetség és Nagy-Britannia presztízse azt kíváná, — úgy látszik még ma is — hogy a szankciókat élesítsék és ezzel Olaszországot térdre kényszerítsék. A józan ész azt mondja, hogy ha ez novemberben nem volt lehetséges, akkor ma nemcsak nem lehetséges, hanem már csak eredményes sem lenne. Azoknak, akik az egész szankciós gépezetet megindították, tudniok kellett volna, hajlandók-e ők maguk és a népszövetségi társhatalmak nagy többsége rövid időn belül elmenni a végkonklúzióig, azaz a háborúig, azért hogy a keletafrikai háborút megszüntessék. Amint ehhez nem volt meg sem a vezető hatalomnál, azaz Nagy-Britanniánál az akarat, sem a többieknél a konszenzus, nem lett volna szabad fejest ugrani ebbe a próbálkozásba. Októberben és novemberben a szankciós hadjárat veszedelmes örültségnek látszott ugyan, de volt rendszer benne, ma már enyhén szólva gyerekesség, akár csak nyilvános diszkussziót is folytatni az olajszankciók kérdéséről. A franciák, akik a népszövetségi gondolkodás és olaszbarátság között kétségbeesett dilemmába kerültek, látva angol barátaik húzódozását attól, hogy a népszövetségi masinát Németország ellen megindítsák, már mindhangosabban fenyegetőztek a Népszövetségből való kilépéssel, ami aztán valóban nemcsak a genfi intézmény bomlását, hanem az európai anarchia kezdetét jelentette volna. Hogy a négyféle egymással mereven szemben álló álláspont között végül milyen megoldás fog létrejönni, azt ma még legfeljebb csak körvonalaiiban lehet elképzelni.

A franciák célja egyelőre az, hogy az angolokat és olaszokat egy nevezőre hozzák és így ezen az alapon belekényszerítsék Németországot egy számukra elfogadható megoldásba. Az angol kormány ugyan szívesen keresne valamilyen kibúvót a szankciós zsákutcából, különösen mert a domíniumok kezdik cserben hagyni Eden politikáját, mégis vigyáznia kell arra, hogy presztízsen túlnagy sérelem ne essék. A megoldás, hogy a szankciós kérdéstről a francia választás utánig nem tárgyalnak, ismét a francia álláspont védelmét jelenti, mert annyit jelent, hogy akkor aztán olajszankcióról többet igazán még a lapokban sem lehet szó. Viszont ennek az ellentétele lehet az, hogy a választások után a francia kormány is hajlandó lesz a német javaslatról realisabb alapon tárgyalni. Hogy milyen formában, azt még nem lehet tudni, de addigra az olasz-etiópiai konfliktusnak, mely Európát nem érdekli, vagy nem szabad hogy érdekelje, végleg arra a mellékvágányra kell kerülnie, amelyről csak doktrinér rövidlátás volt képes fővágányra átváltítani. Olaszország követelése az, hogy a békénél az adott katonai helyzetet vegyék tekintetbe, fegyverszünetre csak az olasz hadsereg biztonságát garantáló intézkedések alapján hajlandó, végül pedig csak kétoldalú tárgyalást folytat, azaz nem a Népszövetség keretében, bár kész arra, hogy a Népszövetséget a tárgyalásokról állandóan informálja. Amilyen kényes manapság jósolni, annyira viszonylagos nyugalommal állapíthatjuk meg, hogy a mai konfliktus anyagából belátható időn belül — ami alatt nagyon rövid, legfeljebb néhány éves terminust értek — sem angol-olasz, sem német-francia háború nem lesz.

A MÁRCIUS 19-től március 23-ig tartó olasz-magyar-osztrák tárgyalások Rómában mind a három fél számára kielégítő, megnyugtató és értékes

eredménnyel jártak. Elsősorban megmutatták egész Európa előtt, hogy Olaszország megnövekedett presztízzsel emelkedett ki az afrikai konfliktusból, hogy nemcsak elhanyagolni nem lehet, de igenis elhatározó mértékben itt van Európában. Ausztria számára rendkívüli értékű megnyugtató jelentett Olaszországnak teljes vértetben való megjelenése az európai fronton, feleslegessé tette számára, hogy más biztosítékokat keressen. Másrészt pedig formálisan is megnyitotta számára a Duna völgye más államaival létesítendő kétoldalú gazdasági megegyezések útját, amelyet ugyan eddig sem nehezített meg számára egyik partnere sem. Magyarországnak pedig nagy megnyugvást jelent, hogy a Mussolini vezetése alatt álló csoporthoz tartozik, amely Európa mai bonyolult és veszélyeket magában rejtő helyzetében viszonylag legkisebb kockázattal a viszonylag legnagyobb biztonságot jelenti. Mindamellet pedig változatlanul lehetővé teszi számára a szabadkéz politikájának folytatását. Bárhogyan forduljon is az angol-francia-olasz tárgyalások sorsa, a római protokollok számunkra megadják azt a biztonságot, hogy javuló kilátásokkal számolhatunk politikai céljaink megvalósítására. Bár különben és tudvalevő, hogy múlt őszi állásfoglalásunkat Olaszország mellett semmiféle kalmár számítás vagy okoskodás nem befolyásolta, politikai erkölcsi szempontból fontos, hogy megállapíthatjuk: érdemes volt a barátság szentsége mellé állani és az erkölcsileg helyes mellett határozni; ma a politikai eredmény is ezt igazolja. A magyar közvélemény mindenestire egyhangú örömmel üdvözölte a római megállapodásokat.

Európának a békeszerződések megmerevítő hatása alól való felszabadulása irányában két további jelentékeny lépés történt. Az egyik Ausztria bejelentése, amellyel visszatért az általános kötelező katonai szolgálat alapjára, hogy katonai rendszerének kiépítésével hozzájáruljon függetlensége biztosításához. A másik pedig a török birodalomnak a lausannei-i szerződés aláíró hatalmaihoz és a Népszövetség tagjaihoz intézett jegyzéke, melyben a változott viszonyokra való tekintettel a lausannei-i szerződésnek a Dardanellák demilitarizálására vonatkozó intézkedéseinek szerződéses megváltoztatását javasolta. Bár az osztrák kormány tulajdonképpen nem katonai szolgálatkötelezettséget, hanem „általános szövetségi szolgálati“ kötelezettséget mondott ki, a kisantant-hatalmak mégis a saintgermaini szerződés 119. cikkének megsértését látták ebben. Sajtójuk rendkívül élesen reagált; kormányaik végül megelégedtek egy elég lanyhán megfogalmazott tiltakozó jegyzékkel, amelyre Ausztria — nem nagy respektussal — egyáltalában nem is felelt. Hiszen a kisantant-hatalmaknak, elsősorban Csehszlovákiának, be kellett látniok, hogy Ausztria katonai pozíciójának megerősítése utóvégre nekik is hasznukra van. (A kisantant egysége szempontjából persze a baj az, hogy Jugoszlávia ezt nem látja be ugyanilyen világosan.) Mind a három kisantant-hatalomnál az aggodalomra és a lármára a főök különben sem Ausztria katonai egyenjogúságának az önkényes megszerzése volt, hanem az a félelem, hogy Magyarország netán követné az osztrák példát. A magyar kormány nagyon bölcsen arra az álláspontra helyezkedett, hogy bár a katonai egyenjogúság szempontjából vallott felfogása változatlan, jelenleg nem óhajtja Ausztria példáját követni. A török kormány nemzetközi jogi szempontból korrekt eljárása, amelyben az alkalmazhatatlanná vált szerződést felmondja és megváltoztatását javasolja, s az a tény, hogy ezt elsősorban a brit kormány helyeslően jóváhagyólag tudomásul vette, nézetem szerint biztató jel arra, hogy a békeszerződések végleges megmerevedésének a lehetőségé már teljesen elmúlt. Ebből gyakorlati következtetéseket adott esetben és kedvező körülmények között természetesen szabad minden európai államnak levonnia.

MAGYAR KISEBBSÉG ROMÁNIÁBAN

Az ideges Nagy-Románia — A költségvetés és a közigazgatási katasztrófajavaslat vitája — A nagyenyedi munkásság csatlakozása az Országos Magyar Párthoz — Atrocitások — A szélsőjobboldali diákok kongresszusa Marosvásárhelyt — A Németh—Boldizsár eset — Bethlen György jubileuma

A Z ÓLMOSAN NEHÉZ problémáktól terhes európai atmoszféra szokatlan súllyal nehezedett az utóbbi hónapok során az erdélyi magyar kisebbség vállaira. Ritkán volt az erdélyi magyarság ennyire „letárási tárgya“ a külpolitika hullámzásainak és „Prügelknabe“-ja a belpolitika viharzásainak. A német, majd az osztrák lépés alapjaiban ingatta meg azt a szerződésrendszert, amelyre tizenhét évvel ezelőtt Nagyrománia létét építette. A Németbirodalom hatalmi növekedése erősen érezteti hatását Közép-Európa délkeleti részein is és ennek következtében az egyre növekvő jobboldali tábor Párizs helyett mindinkább Berlint kezdi „Mekkájának“ tekinteni. A francia, illetve német orientáció hívei a kulisszák mögött vívott harcok után a nyílt színen is összecsaptak és ha a román politika tengelyének irányváltozását egyelőre csak „felelőtlen elemek“ követelik is, ezek — legalább is egyébirányú akcióikban — a felelős hely nem túlságosan leplezett támogatását élvezik. Titulescu külügyminiszter ezért — meglehetősen megbízható jelentések szerint — több ízben Összeütközésbe is került a kormánnyal, mert a jobboldal demonstrációi nem egyszer kellemetlen kísérezőnet szolgáltatnak külföldön folytatott külpolitikai tárgyalásaihoz. A háború állandó veszélye tartós izgalmi állapotba hozta a román kedélyeket, hiszen ha hallgatólagosan is, de mindenki tudja közülük, hogy egy háború nagyon is kétséges kimenetelű lenne Nagyromániára nézve. Mindezek a külső okok teljesen megnyitották a pártharcok zsilipjeit. A mehdinp-i, majd suceavai időközi választásokon lejárott véres és erőszakos események világosan mutatták a robbanásig feszült hangulatot és azt az elszántságot, amellyel az egyes pártok a hatalomra törnek. A „legitim“ jobboldali pártokat — így a Frontul Romanesc-et — az uralkodó ugyan háttérbe szorította, úgyhogy lehetőségük hangoztatásával hirtelen felhagytak, de a politikailag „illegitim“ szervezetek, — a felosztatott Vasgárda utódai — amelyek különböző diákegyesületek köpenyében vagy törpepártok formájában szerepelnek, hatásos eszközökkel dolgozva aknázzák alá nemcsak a kormány hatalmát, hanem az ország alkotmányát és külpolitikáját is. Bár a hatalomért folytatott harcban a küzdőtéren csak a liberális párt áll szemben a nemzeti parasztpárttal, amely egyre sürgetőbb hangon követeli magának a hatalmat, — ennek a küzdelemnek az ütemét és hangszerelését a szélsőjobboldal határozza meg, amely akaratának érvényesítéséért nem riad vissza attól sem, hogy egyes politikusokat halállal fenyegetessen meg. Ennek a szélsőjobbnek az egyik alapvető követelése a kisebbségekkel való teljes „elszámolás“ és így a kormányon lévők és a kormányra törők úgy igyekeznek a kedélyeket lecsillapítani, hogy kisebbségellenes cselekedetekkel bizonygatják „nemzeti“ és „jó román“ voltukat. Hogy például a Tatarescu-kormány mennyire kihasználta ezt az olcsó és hatásos propagandaeszközt, arról nem kisebb személyiség, mint „a numerus vala-

chicus atyja“, Vaida-Voivoda Sándor állította ki a bizonyítványt, amikor december 17-i uralkodói kihallgatása után — amelyen az uralkodó kormányalakítási terveit elutasította — a Tatarescu-kormány iránti lojalitásának és elismerésének a következő szavakkal adott kifejezést: „A Tatarescu-kormány a román elem védelmére tett intézkedéseivel a magánvállalatokkal szemben túllícitálta azokat, akik a numerus valachicus címén arcvonalba tömörültek!“ — Tatarescu miniszterelnök pedig néhány nappal előbb a kamarában a következő szavakkal számolt be arról a kormányakcióról, amely egy év leforgásán belül megközelítő pontossággal 16.000 kisebbségit fosztott meg kenyerétől és jövőjétől a nyelvvizsgák rendszere és a nemzeti munkavédelemről szóló törvény végrehajtása alapján: „Meggzúntettük az izgalmak állapotát, amelyet a közszolgálatokban uralkodó természetellenes helyzet okozott, mert másnak nem lehet nevezni azt a helyzetet, hogy 17 évvel az egyesülés után is voltak még tisztviselők, akik nem sajátították el az állam nyelvét, ugyanakkor pedig költségvetési megtakarítások ürügye alatt román tisztviselőket hagytak az utcákon. Erélyes kormányrendelettel szűntettük meg ezt a múltó anomáliát!“

A törvényhozás tavaszi ülészaka rendkívül élénk volt és különösen a költségvetési vita hozott igen sok tanulságot magával. A költségvetési hiány eltüntetése — amely 1932—33-ban tízmilliárd, az elmúlt költségvetési évben pedig másfél milliárdot tett ki — az adók kíméletlen behajtása, a különböző adó- és illetéknekem felemelése és a költségvetés egyes tételeinek megszorítása vagy teljes törlése során lett végrehajtva. Természetes, hogy ezek az eszközök elsősorban a kisebbségekkel szemben nyertek alkalmazást. Az erdélyi és főleg a székelyföldi adóbehajtás hajmeresztő módzatairól bőségesen beszámolt a napi sajtó. A felemelt adók és illetékek elsősorban a kisebbségeken lettek behajtva és az ő költségvetési tételeiket nyírbálták meg vagy tüntették el. Így a költségvetés teljesen megszüntette a kisebbségi felekezeti iskolák fenntartásához a kisebbségi szerződésben biztosított állami hozzájárulást és az egyházak segélyét 80%-kal leszállította, úgyhogy a kisebbségi iskolák és egyházak a legkétségbeejtőbb helyzetbe jutottak. A kisebbségi egyházak vezetői együttesen fordíúnak illetékes helyhez a méltánytalanság orvoslásáért és az Országos Magyar Párt is minden eszközzel küzd e költségvetési tétel megcsonkítása ellen.

A legélesebb harcot a Magyar Párt a közigazgatási javaslat körül folytatta és itt sikerült is jelentős eredményeket elérnie. A beszámoló elején vázolt okok miatt a Tatarescu-kormány ezzel a javaslattal akarta a magyar kisebbséget teljesen kizárni a maga és az ország ügyeibe való beleszólás jogából. A javaslat 11. szakasza ugyanis kimondta, hogy „a közigazgatási tanácsokba csak azok választhatók, akik románul írni és olvasni tudnak.“ Ez annyit jelentett volna, hogy a nyelvvizsgák jól ismert rendszerének az egész magyar kisebbségre való kiterjesztésével éppen a színmagyar területeken zárták volna ki a magyarságot saját ügyeinek intézéséből. A 136. szakasz pedig kimondja, hogy „a tanácskozásnak a közigazgatási tanácsokban román nyelven kell folytani.“ Ezt a szakaszt a 165. §. f) pontja szorította meg, amely kimondja, hogy „felosztatási ok, ha a közigazgatási tanácsokban a tanácskozás során más, tehát a kisebbségek anyanyelve elhangzott.“ A katasztrófa-javaslat ellen a Magyar Párt törvényhozói kétségbeesett erőfeszítéssel küzdöttek és sikerült is elérniök, hogy a nevezett szakaszokat módosították, úgyhogy csupán a közigazgatási tanács elnökére (falusi bíróra) nézve kötelező a román nyelv ismerete szóban és írásban, a jegyzőkönyvek románul vezetendők és a tanács elnöke köteles a kisebbségi nyelven történt felszólalásokat román nyelvre fordítani és így a tolmács szerepét betölteni a román és nemromán tanácsstagok között. Sajnos, a

többi kisebbségellenes javaslatnál már nem sikerült ilyen döntő eredményt elérni. Mint már említettem, a kisebbségi iskolák és egyházak költségvetési tételei még függőben vannak, de sorsuk — a különböző ígéretek ellenére is — meglehetősen bizonytalan. Sikerült az ipartörvényjavaslat vitája során, ha nem is megakadályozni, de mindenesetre elodáztatni, hogy a régi és kitűnően működő ipartestületeket beolvasszák a munkakamarákba, ami az ipartestületek vagyonának és autonómiájának megsemmisülését jelentette volna. Laár Ferencnek sikerült megmenteni a két még létező kisebbségi kereskedelmi közép fokú iskolát és a párt a nyelvvizsgák, valamint az ezzel kapcsolatos elbocsátások és nyugdíjmegvonások ügyében a tizennegyedik memorandumát nyújtotta be a kormányhoz.

Az Országos Magyar Párt parlamenti csoportjának erős aktivitása és az adott helyzethez mért igen jelentős sikerei rendkívül jó hatást gyakoroltak befelé is és lehet, hogy részben ennek köszönhető az a rendkívül jelentős eset is, hogy a nagyenyedi magyar munkásszervezetek beléptek az Országos Magyar Pártba. A munkásság mindaddig a szociáldemokrata pártban vagy más román pártokban tömörülve kereste érdekeinek védelmét és távol tartotta magát az ellenséges propaganda által „feudálisnak“ minősített Országos Magyar Párttól. A nagyenyedi munkásság lépése igen nagy jelentőségű abból a szempontból, hogy áttörte azt a válaszfalat, amelyet különböző elemek — nem utolsósorban a románok — emeltek a párt és a munkásság közé.

Az 1936. év első negyede ugyancsak bővelkedett atrocitásokban. Óriási felháborodást keltett Ungár Adolf dr., az Országos Magyar Párt bányászati tagozata alelnökének, a temesvári ügyvédi kamara prodékánjának letartóztatása ama vád alapján, hogy 1918-ban a parancsnoksága alá tartozó katonai karhatalmi század egyik katonája agyonlőtt egy cigányt, aki a letartóztatás elől futással igyekezett menekülni. A temesvári törvényszék azt az álláspontot foglalta el, hogy az 1921. évi amnesztia-törvény tisztán politikai természetű és ezért nem vonatkozik a közönséges bűncselekményekre, míg az Ungár Adolf dr. ellen felhozott vád ebbe a bűnkategóriába sorolandó, így a súlyosan cukorbeteg idős férfit vizsgálati fogságba vetették és joidéig a politikai foglyoknak kijáró kedvezményekben sem részesítették, úgyhogy élete állandóan komolyan veszélyeztetve volt a fűtetlen cella és a rabkoszt következtében. Ungár Adolf dr. most a nagyváradi ügyészség fogházában várja ügye elintézését, ahová a temesvári törvényszékkel szemben bejelentett elfogultsági panaszja miatt átvitték.

Ugyancsak óriási feltűnést és izgalmat keltett, hogy Temesvár város ideiglenes bizottsága visszakövetelte Totis Rezső gyárostól azt a hatalmas bérházat, amelyet az impériumváltás előtt vásárolt meg a várostól. A város azzal az indokolással élt, hogy a magyar belügyminiszter hozzájárulása csak 1921-ben érkezett meg Temesvárra. Az ingatlanal együtt a város visszaköveteli az 1919 óta szedett házbérvédelmet is az esedékes kamatokkal együtt. Emellett Totis ellen adóeltitkolás címén ötmillió leies pert indított a román pénzügyi hatóság, mert magyarországi ingatlana után nem fizetett adót Romániában. Hasonló alapon vetettek ki adót és róttak ki büntetést Összesen két és fél millió lei erejéig Özv. Manassy Gyulánára is, Budapesten Örökölt háza után. A temesvári pénzügyi hatóság listáján hír szerint még 24 név szerepel, akik ellen hasonló alapon indítanak eljárást. Az eljárás alapja az, hogy az adóügyi nemzetközi megállapodást Románia annakidején nem írta alá. (!) Temesvár mellett Marosvásárhelyen történt a legtöbb atrocitás az utóbbi időben. Dandea úr, a törvénytelenül működő időközi bizottság elnöke, a legélesebb magyarellenés kampányokat bonyolítja le. Február végén a Glasul Muresului című lapban felhívást intézett a városi és megyei

vezető hivatalnokokhoz, hogy „megrendeléseiket, italmérési engedélyeket, az árlejtéssel kiadható munkákat, hivatali kinevezéseket és végül az elárve-rezhető értékeket csakis románok kezére juttassák. “ így történt, hogy a városi Bese-erdőből kitermelt fa árverezése alkalmával az egyik román igénylő 120 leiert kapta meg az ágfa csomóját, amelyért egy magyar gazda 450 leit ígért. A városi költségvetésből Dandea úr még a „székelyek vissza-románosítása“ céljaira is tudott 20.000 leit juttatni, magyar kulturális célokra azonban a törvényes rendelkezések ellenére egyetlen báni sem jutott, holott a költségvetési összeg 76 százalékát a város magyar adófizetői szolgáltatták be.

A legnagyobb izgalmat azonban kétségkívül a szélsőjobboldali diákok Marosvásárhelyre összehívott kongresszusa okozta. Mindenki el volt készülve a legrosszabbra. A kongresszus április első napjaiban lezajlott, szerencsére minden különösebb incidens nélkül. A diákok csupán egymás-közt verekedtek és kisebbségellenes magatartásuk, a hozott határozatoktól eltekintve, csupán a zsidó és magyar lapoknak a főtéren történt ünnepélyes elégetésében nyilvánult meg. Az izgalom azonban a tetőfokra hágott és Erdély magyarsága remegve tekintett a kritikus napokon Marosvásárhely felé, emlékezetébe idézve a néhány év előtti nagyváradi diákrombolásokat, amelyek Tatarescu miniszterelnök, akkori belügyi alminiszter felelőssége mellett zajlottak le. A tisztviselők, tanítók, munkások problémái továbbra is napirenden maradtak. Az elbocsátások miatt a közigazgatási perek lavi-nája indult meg és a közigazgatási bíróságok valóban a jog és igazság nevében hozva meg ítéleteiket, számos elmozdított magyar alkalmazottat vissza-helyeztek állásaikba, akiknek módjukban állt a közigazgatási per költségeit viselni. Az Országos Magyar Párt jogvédő irodái mindenütt lázasan dolgoznak, de az atrocitások tömege olyan óriási, hogy még mindig ezrével vannak és sajnos lesznek erdélyi magyarok, akik a legszömyűbb bizonytalansággal és a reménység szikrája nélkül tekintenek a holnap elé.

Az amúgy is végsőkig feszített kisebbségi idegállapotot egy eddig még nem tapasztalt esemény hozta lázas izgalomba. Két fiatal magyar közíró igen éles kritika hangján emlékezett meg Budapesten erdélyi tapasztalatairól. A két írásmű hatása rendkívüli volt. Pro és kontra valóságos irodalom keletkezett Német László és Boldizsár Iván tanulmányai körül. A krónikás számára nem illetékes beavatkozni az efféle vitába és ezt annál kevésbé tesszük, mert a Magyar Szemle hasábjain (1936 április) Ravasz László mint a legilletékesebb méltó módon fejezte be a vitát. Eltávolodva azonban az „izzó anyagtól“, szerény véleményünk szerint egy tragikusan komoly tanulság vonható le az immár lezajlott vitából: kétségbeejtően nem ismerjük egymást! Úgy hisszük, ha az elmúlt 17 év során többet foglalkoztunk, vagy ha úgy tetszik, foglalkozhattunk volna, az erdélyi magyarság helyzete megfigyelésével, a Németh—Boldizsár eset nem történt volna meg, vagy legalább is nem így!

A sok keserűség, gond és izgalom közepeit őszinte és meleg ünnepet ült — kisebbségi módra, külső cerimóniák nélkül — lélekben az erdélyi magyarság. Bethlen György gróf az Országos Magyar Párt elnöke a közelmúltban ünnepelte elnökségének tizedik évfordulóját. Bethlen György gróf az erdélyi magyarság életének talán legkritikusabb évtizedében állott népe élén, vállalva egy szinte emberfeletti küzdelem minden terhét és ódiáját. Az erdélyi magyarság meleg szívvel és lélekkel köszöntötte pártja elnökét, aki messze túlnöve a pártelnöki méltóságon, igazi vezetője tudott lenni népének.